

Sygn. akt III UK 100/13

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 20 marca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Jaśkowski (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Roman Kuczyński

w sprawie z odwołania B. G.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
o dalszą wypłatę renty rodzinnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 20 marca 2014 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 24 października 2012 r.,

oddala skargę.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 24 października 2012 r. Sąd Apelacyjny, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację B. G. od wyroku Sądu Okręgowego, Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w L. z dnia 13 czerwca 2012 r.,

oddalającego jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, z dnia 24 sierpnia 2011 r. w przedmiocie wstrzymania od dnia 1 września 2011 r. - z powodu ustania uprawnień - dalszej wypłaty przyznanej od dnia 15 września 2010 r. renty rodzinnej po ojcu J.G., zmarłym w dniu 27 lutego 1991 r. Sąd drugiej instancji zaakceptował stwierdzenie Sądu pierwszej instancji, że przyznanie renty rodzinnej decyzją z dnia 26 października 2010 r. było wynikiem błędu polegającego na oparciu jej na orzeczeniu lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 22 listopada 1996 r., które służyło ustaleniu prawa do renty inwalidzkiej II grupy pobieranej przez ubezpieczonego od dnia 5 kwietnia 1992 r. Ustalenie w tym orzeczeniu całkowitej niezdolności do pracy i daty jej powstania na czas przed ukończeniem 16 roku życia nie dotyczyło spełnienia warunków prawa do renty rodzinnej. Korekta tego błędu przez Naczelnego Lekarza Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na podstawie art. 14 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.; dalej – ustawa emerytalna) nastąpiła po ponownym ustaleniu daty powstania niezdolności do pracy wskutek zakwestionowania tego orzeczenia, oraz orzeczeń z dnia 14 kwietnia 1992 r. i 19 kwietnia 1995 r.

Komisja lekarska w orzeczeniu z dnia 19 lipca 2011 r. stwierdziła, że ubezpieczony jest całkowicie niezdolny do pracy od 2011 r., a częściowo od 1992 r. Wynik badania został potwierdzony w opiniach dwu zespołów biegłych sądowych w specjalnościach neurologii i ortopedii, z tym że biegli ustalili datę powstania całkowitej niezdolności do pracy na dzień 12 października 1991 r., wskutek pogorszenia stanu zdrowia pozostającego w bezpośrednim związku z przebyciem w dzieciństwie chorobą Heinego-Medina. Na podstawie ich opinii Sąd ustalił, że ubezpieczony nie spełnił określonego w art. 68 ustawy emerytalnej warunku stania się całkowicie niezdolnym do pracy przed ukończeniem nauki, tj. przed dniem 1 czerwca 1972 r.

Skarga kasacyjna ubezpieczonego, obejmująca wyrok Sądu drugiej instancji w całości i zawierająca wniosek o uchylenie tego wyroku oraz wyroku Sądu pierwszej instancji i orzeczenie co do istoty, została oparta na obydwu podstawach kasacyjnych. Skarżący zarzucił błędną i godzącą w konstytucyjne zasady ochrony

praw nabytych oraz zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa, wykładnię art. 134 ust. 1 pkt 1 i 4 ustawy emerytalnej polegającą na uznaniu za dopuszczalne ponownego rozstrzygnięcia (weryfikacji) okoliczności przewidzianej w art. 68 ust. 1 pkt 3 tej ustawy, „choć jej zaistnienie zostało już uprzednio potwierdzone przez organ rentowy decyzją w przedmiocie przyznania prawa do renty, która stała się prawomocna (ostateczna) w rozumieniu art. 477⁹ § 3 k.p.c. oraz art. 16 § 1 k.p.a. i do której nie zachodziły podstawy zmiany ani uchylecia przewidziane w art. 145 § 1 pkt 1-8, 154 § 1 i art. 155 k.p.a.”. Przypisał Sądowi drugiej instancji niewłaściwe zastosowanie art. 134 ust. 1 pkt 4 ustawy emerytalnej, podnosząc, że decyzja z dnia 28 lutego 2011 r. została wydana w okolicznościach uzasadniających stwierdzenie jej nieważności na podstawie art. 156 § 1 pkt 3 k.p.a., stosowanym w związku z art. 124 ustawy emerytalnej. Zarzucił też bezpodstawne zastosowanie art. 134 ust. 1 pkt 1 i niezastosowanie art. 135 ust. 3 ustawy emerytalnej. Podnosząc, że Sąd pierwszej instancji błędnie wyłożył art. 134 ust. 1 pkt 1 i 4 ustawy emerytalnej i niewłaściwie zastosował art. 134 ust. 1 pkt 1 tej ustawy oraz nie zastosował jej art. 135 ust. 3 i nie uwzględniając odwołań naruszył art. 477¹⁴ § 1 i 2 k.p.c., zarzucił obrazę art. 385 i 386 § 1 k.p.c. przez oddalenie apelacji od wyroku tego Sądu, mimo że była uzasadniona.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Konstrukcja skargi kasacyjnej oraz uzasadnienie jej zarzutu formalnego wskazuje na niekwestionowanie podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia, zatem wiążące jest ustalenie Sądu Apelacyjnego, że skarżący nie stał się całkowicie niezdolny do pracy przed ukończeniem nauki w szkole średniej, a w konsekwencji nie wypełnił warunku przewidzianego w art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej. Konsekwencje tego mają znaczenie dla spornego wstrzymania wypłaty renty rodzinnej zwalczanego w skardze kasacyjnej zarzutem niewłaściwego zastosowania art. 134 § 1 pkt 4 ustawy emerytalnej.

W tym zakresie istotne jest, że organ rentowy w dniu 24 sierpnia 2011 r. wydał dwie decyzje – o wstrzymaniu wypłaty renty rodzinnej z powodu ustania uprawnień od dnia 1 września 2011 r. oraz o ponownym ustaleniu renty, z urzędu

podejmując wypłatę renty z tytułu niezdolności do pracy w miejsce wstrzymanej renty rodzinnej. Obydwie decyzje łącznie nawiązują do wyniku postępowania nadzorczego przeprowadzonego przez Lekarza Orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych odnośnie do orzeczeń zaliczających skarżącego do drugiej grupy inwalidztwa przed 16 rokiem życia. Zgłoszony przeciwko nim zarzut wadliwości (§ 13 rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 grudnia 2004 r. w sprawie orzekania o niezdolności do pracy, Dz.U. Nr 73, poz. 2711 ze zm.) potwierdził się, co spowodowało wzruszenie poprzednich ustaleń. Zmiana w tej drodze podstawy faktycznej decyzji stanowiła przesłankę ponownego ustalenia z urzędu prawa do świadczeń ze względu na ujawnienie po uprawomocnieniu decyzji przyznającej świadczenie, okoliczności istniejącej przed jej wydaniem, mającej wpływ na prawo do świadczenia (art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej), a konsekwencją tego było wstrzymanie wypłaty świadczenia na podstawie art. 134 ust. 1 pkt 4 ustawy emerytalnej.

Dostrzeżone przez skarżącego niewskazanie przez organ rentowy podstawy prawnej decyzji zostało naprawione przez Sąd (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2008 r., I UK 88/08, OSNP 2010 nr 7-8, poz. 100 oraz uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, zasadę prawną z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 nr 6, poz. 55), przy czym skarżący nietrafnie uznał, że podstawą materialną zaskarżonego wyroku jest art. 134 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej. Wstrzymanie wypłaty świadczeń na jego podstawie następuje po ustaniu warunku koniecznego do utrzymania prawa, tymczasem Sąd, przystępując do rozważań, powołał wprawdzie dwa przepisy - art. 134 ust. 1 pkt 1 i 4 ustawy - lecz przez to, że *expressis verbis* stwierdził brak prawa skarżącego do renty rodzinnej, w sposób oczywisty oparł orzeczenie na podstawie art. 134 ust. 1 pkt 4 ustawy emerytalnej. Bez zakwestionowania nowych ustaleń dotyczących okoliczności spełnienia warunków prawa do świadczeń, zastosowanie tego przepisu nie budzi zastrzeżeń.

Nieuzasadniona jest skarga kasacyjna w zakresie, w którym akcentuje brak jakiegokolwiek możliwości weryfikacji ustaleń dokonanych w prawomocnych lub ostatecznych decyzjach organów rentowych. Ustalenie spełnienia warunku rentowego, które stało się podstawą faktyczną prawomocnej decyzji, może być

poddane ponownej ocenie. Wynik tej oceny może doprowadzić do wzruszenia decyzji. Wzruszenie ostatecznych (prawomocnych) decyzji przyznających prawo do świadczeń przewidziane zostało w art. 114 ustawy emerytalnej i następuje przez wydanie nowej decyzji organu rentowego. Przepis ten, stanowiący *lex specialis* względem art. 145 § 1 pkt 1 k.p.a., wyłącza jego stosowanie w sprawach, których dotyczy (por. art. 124 ustawy emerytalnej). W postępowaniu odwoławczym w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zaciera się występujące w prawie administracyjnym rozgraniczenie odrębnych podstaw wzruszenia i unieważnienia decyzji. Celem ponownego ustalenia prawa do świadczenia nie jest usuwanie wad postępowania organu rentowego, lecz rozstrzygnięcie o uprawnieniach, zgodnie z ukształtowaną *ex lege* sytuacją prawną ubezpieczonego (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 2011 r., III UZP 1/11, OSNP 2012 nr 5-6, poz. 68).

Stosownie do art. 83a ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.), wśród przewidzianych w art. 477¹⁴ k.p.c. sposobów rozpoznania odwołania w sprawach o ustalenie uprawnień do emerytur i rent i ich wysokości, nie przewidziano stwierdzania nieważności decyzji organu rentowego, nawet przy odpowiednim stosowaniu art. 180 § 1 k.p.a. Podzielając pogląd wyrażony w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2002 r., II UKN 356/01 (OSNP 2004 nr 3, poz. 52), będący wyrazem ugruntowanego stanowiska w doktrynie i orzecznictwie, należy powtórzyć, że stwierdzenie nieważności decyzji administracyjnej w takich sprawach nie mieści się w pojęciu „odwołania” i naruszenie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego nie stanowi przesłanki wzruszenia decyzji rentowej. W takich sprawach sąd ubezpieczeń społecznych może i powinien dostrzegać jedynie takie wady formalne decyzji administracyjnej, które decyzję - jako przedmiot odwołania - dyskwalifikują w stopniu odbierającym jej cechy aktu administracyjnego (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1980 r., III CZP 43/80, OSNCP 1981 nr 8, poz. 142, z dnia 27 listopada 1984 r., III CZP 70/84, OSNCP 1985 nr 8, poz. 108 oraz z dnia 21 września 1984 r., III CZP 53/84, OSNCP 1985 nr 5-6, poz. 65). Stwierdzenie takiej wady następuje jednak tylko dla celów postępowania cywilnego

i ze skutkami tylko dla tego postępowania. Sąd ubezpieczeń społecznych orzeka na podstawie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego, rozpoznając odwołanie w przedmiocie uchylecia, zmiany lub unieważnienia ostatecznej decyzji w sprawach innych niż wymienione art. 83a ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.) (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2011 r., I UZP 3/10, OSNP 2011 nr 17-18, poz. 233, uchwałę składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 czerwca 2013 r., I OPS 1/13 oraz wyrok z dnia 21 stycznia 2013 r., II UK 164/12, OSNP 2013 nr 21-22, poz. 261).

W konsekwencji zarzut, że zaskarżona decyzja zapadła w sprawie rozstrzygniętej już prawomocną decyzją, pozostaje bez wpływu na rozstrzygnięcie.

Błędne przyznanie prawa do renty, mimo niespełniania warunków do jej nabycia, nie pozwala na ochronę tego prawa z powołaniem się na art. 2 Konstytucji RP. Zasada trwałości prawomocnych decyzji ustalających (deklaratoryjnych) prawa do emerytury nie obejmuje przypadków, w których okazało się, że prawo to nie istniało (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2004 r., I UK 6/04, niepubl., z dnia 2 grudnia 2009 r., I UK 180/09, niepubl., z dnia 4 listopada 2009 r., I UK 141/09, niepubl., z dnia 4 października 2006 r., II UK 30/06, OSNP 2007 nr 19-20, poz. 289). Potwierdził to także Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 lutego 2012 r. w sprawie K 5/11 (OTK-A 2012 nr 2, poz. 16), dostrzegłszy w utrzymywaniu wadliwej decyzji przyznającej prawo do świadczenia aspekt naruszenia zasady równości i sprawiedliwości.

W tym stanie rzeczy Sąd drugiej instancji, akceptując zarówno ustalenia, jak i przyjętą przez Sąd pierwszej instancji podstawę prawną orzeczenia, doszedł do trafnego wniosku, że apelacja była bezzasadna (art. 385 k.p.c.).

Uwzględniając to, Sąd Najwyższy oddalił skargę (art. 398¹⁴ k.p.c.).